

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ

Հայ հասարակությանն այնքան են խաբել, այնքան անգամ են ֆարսի նաև նաև կից դարձել հայենի հշիսանությունն ու ընդդիմությունը, որ թվում է՝ ֆարսի հանար էլ տեղ չկա: Ու միայն մի դեմքում կարելի է հիմարացնել՝ Եր մարդիկ վերսին սրվեն հիմնախաբեռությանը: Եր մի անգամ եեզ խաբում են, մեղավոր է խաքոռը, Եր Երկրորդ-Երրորդ անգամ նույն իրավիճակում, նույն մարդիկ եեզ խաբում են, մեղավոր ես ինք: Հայ հասարակությանն արդեն խարել են մի խանի անգամ, խարել են նույն մարդիկ, նույն դեմքերը, որոնք մեկ հշիսանության մեջ են, մեկ ընդդիմության, ու անգամ՝ իրենց կարող են թույլ տալ դրւու մնալ բայաբագիտությունից եւ իրենց անվանել «ոչ հշիսանականներ»:

զատության հրադարակի կեսն էր: Այդ կեսն, այս, թիվ Եր (մյուս կեսը կազմում էին ավտորուսներով բերվածները, որոնց ավտորուսները երթից հետո սղասում էին Մաքսոնի դողուտայում): Նրանց բոլորին չափեց, թե՝ լավ, ի՞նչ են ուզում բենում կանգնածները, հաջորդ նախազահական ընտրությունների մեկնա՞րկն էր միայն անցած ուրբաթ, ու դեռոսի ինքնարովս կեսին մի երկու տարի տանել-բերելու են, թե այնուամենայնիվ՝ ԲՀԿ առաջնորդ Գագիկ Ծառուկյանի ասած հաջորդ դասին, այն է՝ հոկտեմբերի 24-ի հանրահավաքին ավելի ազնիվ կգտնվեն ու մի ժիշ կյարգեն իրենց նոյանակները, կնանրամասնեն, թե իշխանակոփոխություն ու ասում են՝ դեռոս դրա հետ կառ ունի՞, նրա ի՞նչ պահանջում է այս պահանջում մասին:

Կյանքը բարելավելու ծրագիր իրադես կա՞,
թէ ինչու միշտ: Ու անգամ այնոիսի օ-
դիոզ Կերպար, ինչուիսին Վարդան Դու-

Այսուամենայնիվ տեղի ունեցողը շատ
լավ բան է, ի Վերջո կավարսվի ՀՅԿ-ի հս-
խանությունը, կասի Զարուհուց ավելի

Մի բանի անգամ խարվածներն ու խարողները

ինչ է ասու, ոս է պարագաներ ամսավայր տարհն մինչեւ հունվարի մեկ՝ Եվրասիականի դրությունը: Գումարած՝ մարդկանց սոված փորձին Եվրասիական միություն մանելու օգուտների բնարկումը, որի հերթական սերիալն իրականացնում են մեր լրավաճիցները՝ ինչո՞վ դա զբաղմունք չէ մինչեւ հունվարի մեկ, ինչո՞ւ այդ «ճիխ» թենայից մեր հարթակայինները չօգտվեն: Զնայած՝ կարող է մինչ այդ հայտնի լինել, որ այս միության մեջ Հայաստանը ներկայացնող համձնառողովի առաջին դեմքերի մեջ լիովի ներառված են լինելու հարթակի ուժերի առաջին դեմքերից, այնուև որ որևէ առարկայական խոսակցություն հարթակից այս թենայով էլ ամեն անգամ մնա հերթական հաջորդ դասերին՝ մինչեւ....

Եվ որեմնի՝ հերթական ամսամասը հսկուիր լուսաբոլով, ուստարաձայր լրաւայսամաս:

Այսուհետեւ այսպիս կոչված բուրժուազիանկան հեղափոխությունից դեմուսը էլի մեծ հաշվով ֆուկ է լինելու մայանությունը չի փոխվել: Միայն հասանի նրան, որ հարթակին նվազեցին ինտելեկտուալները ու մնացին միայն դարտուկաներն ու ոլուտուկաները: Իսկ վեցիններին համար բոլոր ժամանակներում դեմուսը հանդիսատես է, հիմա, ասեմն ինտերակտիվ հանդիսատես, ու միայն այդպահ: Իսկ դեմուսը դեռ կունենար միայն ժամանակ, երբ այս բոլորը հասկանար, իմբնակազմակերպվեր, երրորդ, չորրորդ բեւեռ ստեղծեր ու գրքոն դառնար Զի արվել, տեղափորվել է վերեւից գծած սինեմաներում, ուրեմն թող սիհմված լինի ուսարնաւոր բարորմի նաև մասին՝ հերթական:

Ծզ լուսա դարձագա ամպա լուրի պայմանի կառավարելի ընդդիմություն ունենալն է, որ անցյալներում համարյա միշտ հաջողվել է՝ իշխանությունը փոխանցելու համար հասարակական դահանջի դաշտանք գերազանցած ամսավոր գլուխացների հոլովակը: Փոխիշությունների համար նախ իմբր տիտի փոխվեն, տնես, քրին թափես ու չըուլաքը ենք խարել:

Անհաղթ
ընսարդատություն

Եթե ես փոնք էի, Վասահ էի, որ «Վաս մարդիկ» կրթություն չտացած մարդիկ են: Այսինքն «համալսարանում սովորողները», առավել են այն ավարտածները, իմ՝ այն ժամանակվա կարծիքով, չեն կարող լինել «Վաս մարդիկ»: Արդեն բուհում սովորելիս են ոչ միայն հասկացած, այլև հանդիմեցի մարդկանց, ովքեր, չնայած սովորում են ինչ մեր համալսարանում, կամ այն ավարտել են, բայց «լավ մարդիկ չեն»: Բայց որ ես այդ ժամանակ գիտեի նաև «սրիկա» բառն ու դրա նշանակությունը, Շանց, գոնե ինքն ինձ համար, անվանում էի «սրիկա»: Ասիշճանաբար ինձ համար տարգ դրաճակ մեկ այլ ճշմարտություն: Միշկաներ լինում են նաև բարձրագույն կրթություն ստացածների մեջ, ավելին՝ վերջիններս կրթություն ստացած լինելու դաշտառով անհամեմատ ավելի վասնգավոր են անուս դեմքերով եւ էությամբ սրիկաներից:

Արդեն բուհն ավարտելոց հետո մեկ այլ ճշմարտություն բացահայտեցի. սրի-կաները կարող են ոչ միայն բարձրագույնավար լինել, այլև՝ դետական դաշտուն ստանալ, ավելին՝ համաժողովրդական ընտրությունների արդյունքում ընտրվել դետական այս կամ այն դաշտունից: Այս դարագայուն, ընդ որում, ամենափեկան կարեւոր չէ սրիկայի կերպը՝ նա անո՞ւս սրիկա է, թէ՝ բարձրագույնավար: Սեղանում հիմնականում առաջին տարերակն է լինում, գուցե որովհետև մեզանում բաղադրականությամբ զբաղվելու համար խելք առանձնադես տեսք չէ, ավելին՝ դրա առկայությունը կարող է եւ խանգարել՝ բաղադրական հաջողությունների հասնելու տևակետից:

Միայն մեկ անգամ ընդդիմության (կարեւոր չէ՝ ինչ կազմի) հանրահավաքին ներկա գտնվելը բավարար է, որդես զի հասկանաւ՝ «իշխանությունը համատարած սրիկաներ են»։ Ոմանց այս «բացարձակ ծճմարտությունն» ասում են ուղիղ, չփացնելով, ոմանց ավելի նուրբ, ելնելով երիկայի որոշակի նորմերից, բայց դրանից իրավիճակը չի փոխվում։ Ծողովորի՝ գոնե հանրահավաք գնացող մասը ինչուես եկել էր հանրահավաքին՝ Վասահությամբ, որ «այս իշխանությունները» (կարեւոր չէ, թէ որ) սրիկա ե, այնուև էլ հեռանում է հրամարակից՝ նոյն Վասահությամբ։

Եվ իշերն են խոսում մեկ այլ «բացարձակ ճշմարտությունից»: Մրիկայությունն առհասարակ ազգություն, սարի՛, կրոն, քաղաքական կողմնորոշում, անգամ սեռական կողմնորոշում չի դահանջում. այսինքն սրիկաներ կարելի է գտնել ինչպես համալսարաններում, այնպես էլ դրանցից գաղափարադես ասանյակ հազարավոր կիլոմետրեր հեռու: Քետևաբար, եթե հեխանության մեջ սրիկաներ կան (իսկ չլինել չեն կարող), ուրեմն սրիկաներ կան նաեւ ընդդիմության մեջ: Մեծ հաւաքով սա նշանակում է, որ ժողովուրդը՝ հեխանություն-ընդդիմություն դայլարի մեջ մտադես կանգնած է սրիկաների եւ այլ սրիկաների միջեւ ընտրություն կատարելու եւ կընտրանի առջեւ, քանի որ, եթե անգամ քաղաքական այս կամ այն բեւեռում գերակշռում են ոչ սրիկաները, միեւնույն է՝ սվայլ ուժի հեխանության գալուց հետո սրիկաները, թեկուզ փորամասնություն կազմելով, սկսում են զիսավորել բեւեռը, եւ սրիկայությունը հենա ուա է:

7.4.- Սի առիթով հանրահայք բեռնարդ Չոռուն իր հրադարակումներից մեկը վերնագրեց՝ «ԱՄ սենատորների կեսը սրիկաներ են»։ Դաշորդ օրը, հասկանալիորեն, Չոռուն այս հրադարակումը մեծ արձագանք ունեցավ, ԱՄ սենատորների «կեսը» հերքում դահանջեց, ինչը եւ Չոռուն արեց, ի դեմ, թերթի հաջորդ համարում հանդես գալով մեկ այլ հրադարակմամբ, որը վերնագրելէր՝ «ԱՄ սենատորների կեսը սրիկաներ»։

ՀՈՎԻԿ ԱԹՅԱՆ

Հենց սկզբից նշեմ, որ Հայաստանի մի խումբ բաղադրացներ, որոնք խնդրել են իրենց ներկայացնել որպես «Հայաստանի բազմահազար բաղադրացներ», եղյակի (Անրողություն, Ստեփան Դեմիրճյան) հաջորդ հանրահավաքին ընդառաջ հանդես են եկել հայտարարությամբ, որտեղ մասնավորաբար ասկիմ է. «Մեմ չեմ օք Եղյակի հաջորդ հանրահավաքին, իսկ կգամ եւ մեր խոսք կասեմ հաջորդի հաջորդ հանրահավաքին»: Մյուս կողմից, հանրահայտ Վերտ ընկերությունը, ենթադրելի է հենց եւ միայն մեր Եղյակի հանրահավաքին ընդառաջ, հատուկ այդ կաղակցությամբ հայտարարել է իր լրիվ նոր սնարթքոնների արտադրության մասին, որոնք կարծենան ասանվեց հազար ամերիկյան դրլար: Բիշես է ընկերությունը չի մանրանասնել, թե արդյո՞ք կիմնե՞ն նոր արտադրության մեջ ուկեցիլիք ունարքիններ, որոնցով ժողովրդի հետ հանդիման այդքան սիրում է գնալ Գագիկ Ծառուկյանը...

ԿՐԵԱԿԱՆ ՊՐԵՍՏԻ ՀԱՅՈՒԹՅՈՒՆ

Բայց այս ժեղվածին, չնայած, եթե Երակի հոկտեմբերի տասին կայացած հանրահավաքի ժամանակ ելույթը ունեցածներից շատերն են իրենց թուլ տախո բուն թեմայից ժեղվել, առաջ մենք լրիվ իրավունք ունենք ժեղվելու: Իրականում, ինչորես բազմից են նույն եղանակը, որին էլ տարրնակ հնդի բաղադրական ուժի, առավելես բաղադրական ուժերի դաշինք-համագործակցության համար անհրաժեշտ, բաղադրական բուն նորատակ չունի: Այսինչ նորատակի, ավելին՝ նորատակի իրագործելության ընկալման անհրաժեշտությունը անկյունաբարային է բաղադրական դպրան մոդելիս: Այսինքն, եթե այս կամ այն բաղադրական ուժը մնանակ է բաղադրական դպրանի մեջ, նա դեմք է ոչ միայն ունենա եւ ցոյց տա իր բաղադրական նորատակը, այլևս մարդկանց հավասարացնի՝ հսկա ծրագրային ժամանակարիային փարեզով սեփական բաղադրական նորատակների իրագործելի լինելով:

Հիմա ի՞նչ տեսան հոկտեմբերի տասին, ամռուց բացի Լեռն Տերույանին, Գագիկ Շառովլյանին եւ ուշացած Շափ-ֆի Յովհաննիսյանին տեսնելուց եւ միասին տեսնելուց: Եղակը ցույց սկզբ իր աղաքական նղատավազը, եթե այս, աղա ո՞րն է այն: Դատելով հանրահավաքին բաժ-րացված դաստաններից, օրինակ՝ դրանցից մեկի վրա գրված՝ «Վերադարձելի «Նախրէ»-ի աշխատողների դարսերը», կամ՝ «Վերացրել կարմիր գծերը», ինչդես նաև ի հիմք ընդունելով Եռյակի՝ հատկա-դես ԲՀԿ-ական գործիչներից Սկրիչ Մելիքյանի Ելույթը՝ դեմք է արձանագ-րենի, որ Եռյակը (դրա նշված թելը), ինչ-դես նաև հանրահավաքին նասնակցած ժողովրդի մի զգայի հատկած, ոչ թե իշխանափոխություն է դահանջում, այլ՝ իշխանությունից է դահանջում, իսկ սրան, հասկանալի է, ասրբե բաներ են: Յիմա, դեմք է հասկանալ, թե ո՞րն Եռյա-կի՝ ընդհանուր առնամբ, սեփական ա-դաքական իրազրտելի, հսկա ճանա-դարհային բարեկ ունեցող նղատավազը, իշխանափոխություննը, թե՝ իշխանու-թյունից այս կամ այս դահանջի բավարարման ակնկալիք-դահանջը: Սա նեմ իմբներս դեմք է հասկանան, բանի որ Եռյակը իմբն իր իսկ բաղադրական նղատա-կը չի ներկայացնում:

Ավելին, դատելով Գագիկ Ծառուկյանի «Ելույթ»-ից, այս դահին գրմե եռյակը չունի բաղադրական նորատակ, բանի որ ԲՅԿ առաջնորդ հստակ հայտարարեց, որ ինքը հիմա չի խոսի, այլ ուշադիր կլսի իր գործնկերներին, իսկ կխոսի հաջորդ համահավաքին: Սա նշանակում է, որ Գագիկ Ծառուկյանը գրմե միայն այս դահին դեռ կողմնորոշված չէ անելիների մեջ, ու, բանի որ Ծառուկյանն ինք չի ասում, թե ինչու է դա այդպես, նեզ մնում է միայն Ենթադրել:

Տեսե՛, նոյն օրը՝ հոկտեմբերի տասին, Մինսկուում տեղի ունեցավ Եվրասիական մինտեսական միության անդամ երկրների Եւ Հայաստանի ու Ղրղզստանի նախագահների համատեղ գագաթաժողովը։ Մրան ընդուարաջ դաշտունական Կրեմլ՝ Պուտինի օգնականի մակարդակով առաջին անգամ՝ Հայաստանի Եվրասիական ինստգրացիայի դատանության մեջ, հսակ հայտարարեց, թե «Հոկտեմբերի տասին կատորագրվի ԵՏՍ-ին Հայաստանի միանալու համաձայնագիրը, որն ուժի մեջ կմտնի Եկողո տարվա հունվարի մեջից, ԵՏՍ-ի կենսագործման հետ միաժամանակ»։ Այստեղ նկատեմ, որ դիվանագիտության մեջ հաճախ են դեմքական դաշտունյաները, այդ բվում նրանց օգնականները հանդես գալիս այս կամ այն քանը հերքող կամ հաստառող հայտարարություններով, ոչ թե որովհետեւ տեղեկատվություն են տրամադրում, այլ, որովհետեւ իրենք ցանկանում են, որ այդպես լինի։ Տեսե՛, օրինակ Մինսկի խմբի համանախագահությունը, եթի հայտարարում է, որ «ԼՂ հականարտության խաղաղ կարգավորումը այլընտրանի չու-

հաղթել-հանգստացրել է, կան էլ իրենից ու
ռուսակի ժամանակ է դահանջել՝ նույն
հաշվարկներ անելու համար:

Արդյունքում, արդեն ԵՏՄ մինչևկյան գաղափարածովով ժամանակ, նախագահ Լուսին կատենակոն առհասարակ լրեց՝ չկարեւորելով իր ու Ալիեկի հանդիդումը՝ Հայաստանի անդամակցության հետ կաղված, իսկ նախագահ Նազարբաևը հայտարարեց, թե «Այն նուրբ հարցի ժուրչը, որը մենք բարձրացրել ենք կաղված Հայաստանի անդամակցության հետ, մենք ձեռք ենք բերել փոխազիջումային լրտեսան տարբերակը եւ սահմանների հարցը եւս հանում ենք»։
Ուշադրություն դարձեմ Նազարբաևը մի ասում, թե «սահմանների հարցը լրտված ենք համարում», այլ ասում է՝ «հանում ենք», կուշանակի, որ սահմանների հարցը կարող է եւ չի լուծվել, բայց հանվել է՝ այս չփառական լուրջում որպես Հայաստանի եվրասիականացման ճանադարակի խոչընդոտ։

Պուտինի օգնականի՝ «Պետք է» մեսիջը Ինչ վերաբերում է առավել ներին հարցերին, առա այստեղ առանց բաղաբական դավադրությունների, իհարկե, չի կարող լինել: Դեռևս Մինսկի գագաթաժողովից առաջ, նեկ-երկու օրվա ընթացքում, Հայաստանի ոչ իշխանական եռյակի ներկայացուցիչները, ավելի կոնկրետ՝ Գագիկ Շառովկանը՝ «Նեզավիտնայա գագետա»-ին սկած հարցազրույցում, «Ժառանգության» փոխնախագահ Արմեն Մարտիրոսյանը՝ հայկական ԶԼՍ-ներին սկած հարցազրույցում, եւ ՀԱԿ-ից մի բանից հայտարարեցին, որ եռյակի համար բնակչության թեմա չէ եւ չի կարող լինել ԵՏՄ-ին Հայաստանի անդամակցության որոշ ուժումը, ավելին՝ Եռյակը չի արել եւ չի անել լու հակառակական հայտարարությունը անշափ կարեւորելով հայ-ռուսական հարաբերությունների դահլիճնումը: Այս կերպ ասած, ճախիտան Մինսկի գագաթաժողովը Կրեմլ Հայաստանի իշխանություններին, այս դարագայում կոնկրետ նախագահին հստակ հասկացրեց, որ իրեն գուգահեռ, կամ իր փոխարեն ինքը Հայաստանում ունի ճարդիկ, ովքեր բավական լուրջ լծակների են են, եւ Ուստասանին ահա, հավատարձության երրում են տալիս Այլ կերպ ասած՝ չես սուրագելու դու, մենք կրեմբն նրանց, ովքեր կսորագրեն: Այս համատեսում լրիկ հասկանալի է ընդիմության հաշվարեկ՝ իրենց հանրահավաքը կազմակերպել ենց հոկտեմբերի տասին: Հիշեցնեմ դա այն օրն էր, երբ Հայաստանը ՊԵՏՔ է սուրագրեր ԵՏՄ-ին միանալու հանձնադայնագիրը, հակառակ դարագայում....:

Դժվար է ասել, թե ի՞նչ կիմներ Ազատության հրապարակում, եթե Սերժ Սարգսյանը վերջին դափին հետ առաջեց՝ եղասիական ինտեգրացիայից, նկատեմ, որ վերջին դափին հետ առաջեց փորձ Հայաստանի նախագահը ունի: Բայց Գագիկ Ծառուկյանի՝ «Ես այսօր չեմ խոսելու» հայտարարությունը լրիվ տեղակորուվում է Սերժ Սարգսյանի՝ Մինսկում դրած ստորագրության տամարանության մեջ: «Զանի որ սուրագեց, ուրեմն մենք մորթողություններում վերահաշվարկ անելու կարիք ունենալի են մենական անհրաժեշտություն» հենց այս մոտեցունը կարող է հիմնավորել Գագիկ Ծառուկյանի՝ «Ես այսօր չեմ խոսելու, իսկ կխոսեմ հաջորդ համբահավաքին» հայտարարությունը:

Այս ամենի համատեսում մի ուշագրավ նրբություն էլ է հրացանորեն տեղափոխվում. հնարավոր է, որ Գագիկ Ծառուկյանի «զինապլուած» երյակի եւ Կրտսելի միջեւ միջնորդ կա, ով ժամանակին հրացայի անձնական հարաբերություններ ուներ ճախագահ Պուտինի հետ: Կոչ ի ամբողջում միջդեռական բարեկանության, միջանձնային բարեկանությունների համամատես ավելի մնայուն արժե՞ է:

Ասուագրված փաստաթղթով ...

2 Լավ կլիներ գոնե մեկ անգամ բացատրվեր, թե այդ ինչպես եւ ինչ ձեւաչափերով է հնարավոր «լիարժե՞ եւ իրավահավասար համագործակցություն» այն ինտեգրացիոն միավորումների հետ, երբ ի մասնավորի Եվրոպական միության հետ գրեթե 4 տարի բանակցություններ վարելուց հետո անգամ նայաստանն այդունք էլ չի կարդանում կողմնորոշվել, թե ինչպես թուլասելի կլինի էվկվել եւ հետ:

Որդես փաստակ բերվում է նաև այս-
տիսի մի բացառություն, թե «միավոր-
վելով սննդական ինտերացիոն կազ-
մավորումների ձեւաչփում՝ զարգացող
երկրները կարող են զարգացնան եւ մր-
ցունակության բարձրացնան ավելի մեծ
տեմպեր գրանցել, եթե, իհարկե, բոլոր
մասնակիցների ներուժը եւ առավելու-
թյունները ճիշտ օգտագործվեն»:

Դաշտայի և սպազմական հոգեգույն կառույցների մասին է, ոչ թե այլովին մի ծեւավորման, որտեղ զարգացնում նաև վագագային իրդություններից ու գենիֆի առեւորմ կուտակվող միջոցների ուժությունը կամ առանձին առաջարկերը:

2013թ. սեպտեմբերի 3-ից հետո ամենից հաճախ հնչած մասհղողությունն այն է, թե Հայաստանը կլորցնի հնենիշխան ոռումներ կայացնելով իր կարողությունը՝ դասվիրակելով այդ իրավասությունը վերազգային միավորի: Հայաստանի հեխանությունների կողմից խանցիս փորձեր արվեցին դարձաքանելով, թե ինքնիշխան ոռումներ կայացնելով կորսի մասին խոս լինել չի կարող:

Օրեւ Ռուսաստանի արտօնութեամխարա Սերգեյ Լավրովի Եվրոպական քիզնեսի միության ներկայացուցիչների հետ հանդիմանն արած հայտարարությունը ամենաուղղակի դատախանն է հենց այս հարցին։ Իսկ Լավրովը, ռուսաստանյան լրացվածիցոցների հաղորդմամբ, հայտարարել է, թե Ռուսաստանը, ընդգետն, Ռուսաստանը դատրաս է Եվրոպիության հետ ազատ առեւտրի գոտու ստեղծման հեռանկարների բնարկմանը։ 2015թ.-ի հունվարի 1-ից գործել սկսող ԵՏՄ-ը Լավրով ներկայացրել է որպես «բաց, զարգացող, հեռանկարային ծրագիր»։

Այսինքն՝ Եվրոպիության հետ հարաբերությունների հետագա ընթացքը իրավես ոչ մի բանով կախված չի լինելու ։ Յայասանից, թե՛ւ Վերջին ժամանում Եվրոպական կողմից հնչող միակ հայտարարությունն այն է, որ սպասում են, թե որ ուղղություններով կարող է Յայասանը շարունակել իր համագործակցությունը ԵՄ հետ՝ չհակադրվելով ԵՄ ուղղությամբ սահմանած նոր դարսավորություններին։

Այս համատեսում էլ Հայաստանից ամենաբարձր մակարդակով կրկին ու կրկին Եվրոպական ուղղությամբ ուղերձներ են ուղարկվում, թե Հայաստանը ԵՄ ուղղությամբ ինտեգրումը չի «հակադրում Եվրոպական միության հետ մեր ունեցած երկխոսությանը»: «Այն շարունակվում է եւ շարունակվելու է, բանի որ մենք ունենի բազմաթիվ համընկնող տակեր, մենք ունենի ընդհանուր ժառանգություն, որի վրա հենվելով՝ շարունակում ենք մեր երկրում ժողովրդավարական բարեփոխումների գործընթացը», ավելի շուրջ սանդարձ ծեւաչափի նախադասություն հիշեցնող այստիսի ծեւակերպմամբ էլ է մատուցվում ԵՄ հետ հնարավոր իրարեւությունների հեռամնարո:

Ակնհայտութեան շայասանը Եվրոմիութեանը դեռ ասելիք չունի, թե՛ն որու տեղեկությունների համաձայն՝ ինչ-որ բան նախապատճառաման փուլում է: Թե կոնկրետ ինչ տեսնով եւ ինչ կարող է նայասանը առաջարկել Եվրոմիությանը, դեռ դարձ չէ, ու դա նաև այն դաշտառով, որ նայասանի որուումն այս հացում անհրաժեշտ է: Սպասումներ Եվրոմիությունից, թե կարող են լինել առաջարկներ կամ գոնե իրավիճակի ծիծ ու համարժեք ըմբռնում, առանձնակի մետք չէ ունենալ, բանի որ Եվրոմիությունն էլ, ինչպես ուկրաինական իրադարձությունները ցույց տվեցին, մինչեւ կարգի է գործ գործելու մեջսանեաներու պահանանին ուշ է իմուն:

ԶՈՐԻ ԲԱԼԱՅԻՆ

Orteli 82-րդ անգամ Արցախ այցելեց Սեծ Քրիստոնիայի Լորենի ղալափի երկրորդ խոսնակ քարոզուի Քերոլայն Ջոնսը: Նախորդ օրը մի տասն անգամ հնձ զանգեց նրա օգնականը, ավելի ճիշ՝ Արցախում նրա դաշտունական ներկայացուցիչ Արտեմիսը:

Այս արդեն համարյա ժառորդ դա ժամանակ են Արտեմիսին: Տասնյակ անգամներ այդ անունը համբիրում է իմ անհամար հոււատերերում, սակայն համարյա ոչ մի ժե նույն չէ ազգանունը՝ Գրիգորյան:

Զանգում էր, որդեսազի Ջոնսի առաջարկով, ամենայն մանրամասնությամբ դատմի ինձ նրա արցախյան այցելության, ծրագրերի եւ, իհարկե, նրա անձնակազմի մասին, որը, որդես կանոն, ամեն անգամ նորացվում է եւ մոտավորապես ընդուրկում է տար մարդ: Դա նշանակում է, որ սկսած 1991 թվականի մայիսից, այսինքն առաջին ժամանումից, Արցախ է այցելել ավելի քան ութ հայրու մարդ, եւ ոչ միայն Անգլիայից, լրագրողներ, թժիւներ (առանձնաբես դատերազմի տարիներին), Լորենի ղալափի անդամներ, ականագերծման մասնագետներ, դրուեզավորուներ, «Քրիստոնեական համերաշխություն» միջազգային կազմակերպության անդամներ, իրավադաստաններ եւ այս ուրիշներ: Եվ ամեն անգամ Ջոնսը համգիս էր, գիտենալով, որ արդեն Երևանի օդանավայրայինց անմիջապես «ունենալու» է հայերեն լեզու, եւ որ Արտեմիսը մի դա չի հեռանալու իրենից: Առանց թարգմանչի հնարավոր չէ: Ոչ մի րողեւ: Եվ այդեւ սարցարի:

Եվ ահա ցանկացա ընթերցողին դատմել արցախյան սարեգության մեջ մտած, հայրուկային, ֆիդյայական կարգադահությամբ օժտված եւ դաշնակցական խոսակցա ընտանիքում դաստիարակված այդ համես աղջկա մասին: Հանուն արդարության նշեմ, որ դեռևս դարաբառյան շարժման մեկնարկին Ստեփանակերտում ունեմին մեջ սեփական, ընդգծեն՝ տաղանդավոր թարգմանչները, ավելի ճիշ՝ թարգմանչուները: Նրանց մեջ համարյա առաջանանում էր Արմեն Ալեքսանյանը, որը ներկայում որդես փայլուն թարգմանչունի աշխատում է Արցախի արժունականությունում:

Սակայն Արտեմիսը ղարաբառյան շարժման, դարաբառյան դայքարի ու դատերազմի դատմության մեջ մտավ ոչ միայն որդես անգերենի թարգմանչունի: ճիշ է, իմ հոււատերերում, որն ցոյց է տեմ բաժնության մեջ մտածել, որ այդ համես աղջկա կենսագրությունը այս ավելի վառ ու սիրալից էր: Բերեմ մի դա գրառումներ հոււատերից:

...Նա ծնվել է Թեհրանում: Յոթ տարեկան էր, եր ընտանիքի տեղափոխվեց Ավստրալիա: Տասնվեց տարեկանում Սիրենյում ընդունվեց դաշնակցական կուսակցություն: Ավարտեց տեխնիկական հոլեցը: 1991 թվականին, մեր ժողովրդի համար ամենադժվարին դահին ընկերություն՝ Նելլի Գետրոյանի հետ Ավստրալիայից տեղափոխվեց Հայաստան: Բնականաբար գործուղված էր կուսակցության կողմից: Ընդունվեց մանկավարժական ինստիտուտ, ակտիվություն համարժեակցեց ՀՕՄ-ի հետ:

...Լեդի Ջոնսի Արցախ կատարած հերթական այցելության ժամանակ եւ խնդրամիով դիմեցի դաշնակցական տեղեկավական կենտրոնի իմ ընկերերին՝ մեզ աղահովելու անգերենի թարգմանչունի: Դա 1992 թվականի սեպտեմբերն էր, ծանրագույն ժամանակ: Ճիշում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Արտեմիսը գրանցուած էր կատարած կազմության մեջ՝ Արմենի գործուղությունում:

...Դա լեդի Ջոնսի Արցախ կատարած 11-րդ ուղեւորությունն էր 11-րդ խճի հետ: Եվ Արտեմիսի առաջին այցելությունը: Այդ ժամանակից ի վեր նա դարտադրի դիմավորում, ուղեւցում եւ ժամանակարիւմ էր Ջոնսի դատվակությանը: Չուտով նա դարձավ անգիական կազմակերպության մշտական դատավանդները էր կազմական կազմակերպությունը: Այս մասին այցելությունը, որը դեկավանդներ էր կազմակերպության մշտական դատավանդները էր կազմական կազմակերպությունը: Սակայն դա չի նշանակում, թե Արտեմիսը այդ ամբողջ ժամանակ եւ ամեն ամ-

ավելվել էին ավելի քան հայրու բնակավայրեր (հատկապես Արցախի ճարավագի Ստեփանակերտը), լինի ունչացվել էին կենսաղաղովման բոլոր օրիենտացությունները, չխստեն ամենաողբերգականի մասին: հազարավոր ուրեմներ, այրիներ, որդենուրություն ու սեւազեսներ, ճամարագային նայերեր, հազարավոր վիրավորներ, աշերից ծագությունը գույց տրվու օգնությունը: Դի կարելի չնետել, որ Ջոնսի կանոնավոր այցելությունները խաղաղ ժամանակներում մինչեւ օր դայմանավորված էր առաջարկությունը: Այս կարելի չնետել, որ Ջոնսի կանոնավոր այցելությունները խաղաղ ժամանակներում մինչեւ օր դայմանավորված էր առաջարկությունը:

...Մեր գրույցը ես գրի առա վեր հիւատաված հոււատերում: Խոսն այն մասին էր, որ նա սնեցիներից թագրել էր իր հիւատաված հիմնական դասարանը: Ծանր աղրումներ ունեն այն դասարանը, որ արտադիմ թագավորական կենտրոնը: Այդ հիւավոր

այցելությունից հետ այս մեր հայրենակիցներ այդ հեռուներից այցելեցին Հայաստան եւ Արցախ, առաջին հերթին օգնություն ցուցաբերելով վիրավորներին: Նենց այդ ժամանակ էլ մեն Սիրենյում այցելեցին Արտեմիսի ընտանիքին: Գեորգ Գրիգորյանը ոչ վաղուց սրի վիրահատություն էր տարել: Բոլորին զարմացրեց, որ նա հյուրերից ներդելով, ցանկացավ առանձին խոսել իմ համար:

...Մեր գրույցը ես գրի առա վեր հիւատաված հոււատերում: Խոսն այն մասին էր, որ նա սնեցիներից թագրել էր իր հիւատաված հիմնական դասարանը: Ծանր աղրումներ ունեն այն դասարանը, որ արտադիմ թագավորական կենտրոնը: Այդ հիւավոր

ԱՎԱՏՐԱԼՈՒԻ ԱՐՏԵՄԻՍԻ ՂԱՎԱԿԱՆԵՐ

այդ հետապերազմյան բարդ ժամանակներում Ջոնսի խմբում էր Արտեմիսը արդեն ուղարկած էր անդամներ, ականագերծման մասնագետներ, դրուեզավորուներ, «Քրիստոնեական համերաշխություն» առաջարարական անդամներ, իրավադաստաններ եւ այս ուրիշներ: Եվ ամեն անգամ Ջոնսը համգիս էր, գիտենալով, որ արդեն Երևանի օդանավայրայինց անմիջապես «ունենալու» է հայերեն լեզու, եւ որ Արտեմիսը մի դա չի հեռանալու իրենից: Առանց թարգմանչունի իրավադաստան արդեն իր անունը կրող վերականգնուղական կենտրոնը: Այդ հիւավոր

Ջոնս եւ Արտեմիս Սուլը Ղավանչեցոց էկեղեցում, սեպտեմբեր, 2014

իրկի հիւանդանոցը դեկավարում է տաղանդավոր բժիշկ եւ առողջապահության կազմակերպիչ Վարդան Թադեոսյանը:

Ճիշում եմ, ինչ միշտ էր 1994 թվականի գործուղությունը: Երեսում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Դա 1992 թվականի սեպտեմբերն էր, ծանրագույն ժամանակ: Ճիշում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Արտեմիսը գործուղությունը էր առաջարարական կազմակերպությունը: Երեսում եմ, ինչ միշտ էր 1994 թվականի գործուղությունը: Երեսում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Դա 1992 թվականի սեպտեմբերն էր, ծանրագույն ժամանակ: Ճիշում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Արտեմիսը գործուղությունը էր առաջարարական կազմակերպությունը: Երեսում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Դա 1992 թվականի սեպտեմբերն էր, ծանրագույն ժամանակ: Ճիշում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Արտեմիսը գործուղությունը էր առաջարարական կազմակերպությունը: Երեսում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Դա 1992 թվականի սեպտեմբերն էր, ծանրագույն ժամանակ: Ճիշում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Արտեմիսը գործուղությունը էր առաջարարական կազմակերպությունը: Երեսում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երեսում եր, նույնության թիմի հետ էին մասնակցությունը: Դա 1992 թվականի սեպտեմբերն էր, ծանրագույն ժամանակ: Ճիշում եմ, «Երերունի» օդանավակայանում ինձ մոտեցան երկու աղջիկ, որոնք, երես

ՀԱՄԼԵՏ ԴԱՎԹՅԱՆ

Պատմաքննություն, հրապարակախոս

Սարդու համար ծնողից ու հայրենիից զա՞ թանկ են նաև ծնողից ժառանգած ազգանունն ու հայրենիի հակառակ այն անկյունը, որտեղ նրա արմատներն են: Ավելին՝ ազգանունն էլ, փոքր հայրենիի անվանումն էլ այն սր

Այս ամենը ազգական է և այս պրոլետարիատի են, որոնք նըղութակում են այնպես, ինչպես կան եր, ըստ ամենայնի, ենթակա չեն փոփոխության: Բայց արդյո՞ւնույն մուշտ մուտքումը դեռ է ունենանք նաև այն դեմքում, երբ մեզ

փիսանցված անվանումներն իրենց տեսն ստացել են օսարի, առավել եւս՝ թշնամու թելադրանոնք կամ առավադրումով, եւ հիմա մենք, անտեսելով այս կարեւոր հանգամաննը, սուկ սովորույթի ուժով շարունակում ենք դրանց հավատարիմ մնալ ու նոյնությամբ գործածել: Որբանո՞վ է արդարացված ննան վերաբերունքը: Մեզ համար հայրենասիրության բարձրագույն դրսեւորումներից մենք հայոց լեզուն առաղարս դահելն ու այդ վիճակով այն հաջորդ սերունդներին փոխանցելն է: Ցավոն, կյանքը ցույց է տալիս, որ հաճախ հայրենիքում թե հայրենիքից դուրս, լեզվի դահմանության դարսադրի դայմանը գիտակցելով անգամ, հիմնականում բավարարվում ենք մայրենի լեզվով ազգակիցների հետ հետ հաղորդակցվելով, ամենեւին հաշիվ չտալով իմներւ մեզ, որ աշխարհին իրեւ երկիր ու հարուս դատավորուն ունեցող ժողովուրդ ներկայանալու համար դա իիչ է, ավելի ճիշճ՝ դա ոչինչ չի հաշանակում: Աշխարհի համար ամենեւին կարեւոր չէ, թե դու ու տանն ինչ լեզվով ես խստում, աշխարհի համար կարեւոր է, թե դու ու տանն ինչ գոյուղին, անդամին, գետին, սարին, վերջադես, ու ցեղին, տիկին ինչ անուն ես տալիս, ինչդես ես մեծարում, նաև ուրիշին ինչ անունով ես ծանրացնում ու ճանաչ դարձնում:

Խոստվանենք, որ այս առողմական մեր վիճակը դարձաղես անմշխթարական է: Ընդ որում անհասկանալիորեն անմշխթարական, բանջի ամեն ինչ մեզածից է կախված: Իսկ մենք շատ ժիշտ բան ենք անում այդ ուղղությամբ: Պատճառներն անոււծ կարող ենք բացատել դատավական հանգամանների դասավորվածությամբ, բայց դրանից ոչինչ չի փոխվի, կամ թե՝ մեր մասհոգությունները չեն վերանա: Ի վերջո, անձնանունների եւ տեղանունների հայացման անհրաժեշտությունն այսօր ոչ այնան ինքնամարման հարց է, որքան որ ինքնաղաւողանական շարունակվող դայքարի միջոց: Մեր հարեւաններն իրենց ագրեսիվությամբ ու հավակնոտությամբ թույլ չեն տալիս մոռանալ, որ մենք որդես ժողովուրդ՝ ոչ միայն անասելի մեծ տարածական կորուսներ ունենք, այլև իրենք էլ չեն բավարարվում մեզածից խածով ու դատեհ-անդատեհ առիթներով դահանջ են երեկայցնում Հայոց դետականության մաս կազմող տարածների նկատմամբ: Իսկ նրանց «հիմնավորումներն» առավել բար առեւտական են, իբր առ

ևարածվածավա ս, լիք այդ
տարածենում բրութեն կամ
վրացերեն տեղանուններ ու ջրա-
նուններ կան: Միանգամայն
հասկանայի է, որ բերքային հող-
վածի շրջանակներում անհմաս
է նրանց հետ բանավեճ բացել,

Lnnh

Տեղանունը Ճողովրդին սեփականաշրոջ իրավունք է սալիս

Լուի Գուշարտ, Ախքալակ Պղնձահանք, Ալավերդի Կյուրիկյան

Ախրական

Կենսական անհրաժեշտություն
կարելի է ասել՝ նոյնիկ ազգա-
յին արժանադապնության խնդիր-
է դրածել, բայց ահա երեք տեղա-
նուն հատուկ կտեսենմ, ավելաց-
նելով, որ դրանց փոխելը խիս-
դարտադրի է, հրատասա-
րակուր: Այդ տեղանուններն են
Լոռու մարզ, Ալավերդի բաղադրի-
չ Ախթալա բաղադրի: Բերենի մենք
փաստարկները, թե ինչու են ա-
ռաջարկում փոխել հայ մարդու-
լսողությանն այդքան ծանոթ բա-
ղադանունները, ավելին՝ նաև
վաղուց հոգեհարազարդ դարձած
մարդի անունը:

ԼՈՂՈՒ ՍԱՐՉԻՇ ՀՅ մարզերի անունները հիմնականում համադաշտախանում են հայոց այս երկների, գավառների ու աշխարհների դասմական անուններին, որոնց տարածվելը նրան եթեկայում այս կամ այն չափուղքադեցնում են (հասկանալի ու Այրարած աշխարհի Արարացյան դաշն ընդգրկող Արարատի և Արմավիրի մարզերի դարագայում նոյն սկզբունքը չէր կարող գործել): Բացառություն է Լոռու մարզը: Բանն այն է, որ մենք ինչպես անունով դատմական երկրանուն երթի չեն ունեցել: Իրեն աղացոյց՝ բացենք Անանիա Շինուակացու «Աշխարհացոյցը», որտեղ ամենայն մանրամասնությամբ ու ճգհրությամբ նկարագրված են Սեծ Դայի բոլոր 15 նահանգները: Այստեղ Լորի անունով նահանգ կամ գավառ չկա: Կա Գուգարք, Գուգարաց աշխարհ, նրա մասը կազմում Տաշիր գավառ: Խոկ Լորին (Լոռ) բերն էր, բերդավարքը, որը գտնվում էր Տաշիր գավառում:

Արդ, ուրեմն, ինչպես եղավ, ու բաղաբանունը ծածկեց նահանգի անունը, գրավեց նրա տեղը՝ փոքր միավորը կուլ սկեց մեծ միավորին: Պարզվում է՝ դա առանց օսարի տահաղիտական մի-

ջամտության չի եղել: Swaror նակ կարող է հնչել, բայց փաստ է, որ Լոռի-Տաշիր տեղանունն հայկական չէ՝ վրացական ։ Հայկականը առանձին-առանձին Լոռի բերդի ու բերդավանքի անունն է, եւ Մեծ Հայքի Գուգարանահանգի Տաշիր գավառի և նունն է: Քարթվելերը, լինելու փոքրաբիկ ժողովուրդ եւ, բնականաբար, ոչ մեծ Երկիր եւ, սույն էին աշխարհը մողելավորությունը միայն փոքրաչափ տարածաշինությունը: Ակզբունքը հետեւ կալան էր իշխ թե աս խուռու բնակավայրն իր տօքակա հողերու արդեն առանձին Երկիր էր: Եթե նկատի ունենան կոլիսերին, կախերին, կոլիսերին, սպաներին մեգրելներին եւ մյուսներին, սույն արդեն, իսկապես, տօքալան և սես ինըն էր հոււում նման դաստիարակությունը կերացումը աշխարհի վերաբերյալ: Բագրատունյաց թագավորության վերացումից հետո խարիսխ Վելերը նույն մողելը փոխադրությունն ահայկական տարածներու վրա, գրելով, օրինակ՝ Ալավերդի Երկիր, Եղնկայի Երկիր եւ այլն:

Այսիսով, մի կողմից Հայաստանը նրանց համար բավական մեծ Երկիր էր, որդեսզի կարողանային մեկ ամբողջությունը ընկալել, մյուս կողմից, սպաների կանխամտածված կերպով այս մասնատում էին իրենց դասկանացությունը մեջ, որդեսզի հետո լիներ ժամանակի ընթացքունակից նրանից մեծ կամ փոքր հողաբարձությունը յուրացնելու: Դեռ հնույն այդդես բյուզանդացիներն էին գործում: Այս դրակիսիկան հայական կաղես տարածում գտավ Տաշիր քորագետի թագավորությունն իւնին բռնակցելուց հետո: Այսեւ նրանից, ի գորու չմինելով ժողովությունը դագրական փոփոխություններ կատարել, տեղագրական-տեղականական փոփոխություններ կատարեցին: Գուգարդը կոնկրե-

Է. այսօր հայտարում են, իսկ վաղը կարող են եւ դահանջեն նայած բաղաբական դրությանը։
Բայց մեզ հիմա վրացական այս անհիմն հավակնությունները չեն անհանգստացնում, այն, որ անդայման դեմք է վերականգնել դատական ճշնարությունը, մաքրել մեր ազգային հիմնարությունը, հարգել մեր նախագիծը հիշատակները, տես կանգնել մեր ժառանգությանը։ Եվ առաջին հերթին մեզ համար որպիտելու Լոռին փորացնում մեր հայրենիքի իրական սահմանը ները, կրասում մեր հորիզոնը՝ ապելիս՝ հարեւանի հետ խնդիր արծարծելիս մեզ անընդհանուր պատղանական դիրերում դահում, իսկ Գուգարք անուն ամբողջական դասկերացում տալիս մեր հայրենիքի հյուսիսային լասվարի՝ հայոց լայնատարած, հզոր ու չբնադրգետ աշխարհի մասին, ուժ ու ավյուն հաղորդում հային։ Աներևայրաց րեն հարկավոր է վերականգնել Գուգարք անունը (ի դեպ, սովոր տական տարիներին Լոռու շրջան չկար, կա Գուգարքի շրջան, իսկ

րությունը մեջբերել. «Ախմալա
քուրերեն նշանակում է «սղի-
տակ բացա» («աղ+թալա»): Այս-
դեռև է ստուգաբանվում որդես թե
ենի հանդապարի սղիտակու-
թյան դաշտառով»: Ինչդեռ ա-
սում են՝ մեկնաբանություններն
ավելորդ են: Անիմաս է սացած
սղավորությունը խորացնել,
դեսք է դարզադես առաջացած
մեծ բիծը մարել: Կողմնորոշվե-
լու համար նշենի միայն, որ այդ
անունը հիշատակվում է XVIII դ.
սկսած, իսկ միջնադարում բնա-
կավայրն անվանվել է Պղնձա-
հանեմ:

Ինքներս մեզ հաշիվ տան՝ ան-
հիշելի ժամանակներից այստեղ

հայն է աղրել, այն Սեծ Հայի
բդեշխության, Բագրատունիների
թագավորության, Զաքարյաննե-
րի իշխանադետության ամուր
հենակետից մեկն է եղել, այս-
տեղ հայկական ամրոց ու եկեղե-
ցի է կառուցվել, հայ վանականը
հունարենից թարգմանություն-
ներ է կատարել ու ստորագրել՝ Սի-
մեոն Պղնձահաննեցի, որ հիմա
շարունակեն բնակավայրը թուր-
քերեն կոչել, անունը՝ *fursteq*
Վրա ի լուր աշխարհի թուրքաբար
գրել: Մամ ամոթանի տան դրա
համար՝ թուրքերին, որ թուրքացրել
են անունը, թէ՞ մեզ, որ շարունա-
կում ենք հնչեցնել ու բազմաց-
նել թուրքացրածը: Սեն նրանցից
հայրենի՛ ենք լաւաշանում, թէ՞
առանձին մի խնամով նրանց
հետեւն ենք լահլանում մեր հո-
ղի վրա: Անհաղղակ եւ առանց եր-
կմտանի հարկ է վերանվանել
հայկական բնակավայրը, Վերա-
կանգնել Պղնձահանն կամ Պղն-
ձահաններ (որ սարբերակը հար-
մար կգտնեն): անունը:

ԱԼԱՎԵՐԴԻ ՔՎՈԱՅ: Այս մի անուն իր տարօրինակությամբ գերազանցում է նախորդ Երևանին: Ավելի հայ տարգաղես եղեկելի է: Զենք հորինում կարդում ենք. «- (Արմաթաքախ Ալլահվերդի) գյուղի անունը վկայում է, որ հիմնադրի եղել է իրեն սպանությամբ դղձած եւ արյան վրեժից խուս ավլու համար այստեղ փախած ունեն Ալլահվերդի» (հեղինակ ուս հետազոտող ի. Ծոդեն, գրել է 1852 թ.): Դայ մասնագետներն էլ չեն առարկում, որ իսկաղես բաղաբն «Ալավերդի է կոչվել 17-րդ դ. բորչալու կոչված բոչվոր ցեղի ցեղաղետներից մեկի՝ Ալլահվերդու անունով» (ՏԵՍ Դայաստանի եւ հարակից ցցանների Տեղանունների բառարան): Դիմա՞մի երկու հարյուր տարի առաջ ինչ եղել՝ եղել է մենք մեր երկիր տեղ չին՛ ամեն ավազակ ինչ ուզենար կաներ բայց այսօր բերան արնու մարդակերի անունը մենք միշտ սուրբ-սուրբ տահեն, ավելի՛ ալավերդից կոչվելով ականայից այդ ավազակի հետեւրդն ու ժառանգը կամացաւ է:

Թուրի հիմնած փախստավայրից ոչինչ չի մնացել, իսկ հանգամանների բերումով նոյն տեղում կառուցված հունա-հայկական բնակավայրը դեռևս 1939թ. բաղադրի կարգավիճակ է ստացել: Եվ չնայած այդ երկու բնակավայրեր միմյանց հետ գենետիկ ոչ մի կառ չունեին, բայց

Ծոկտնբերի տասներեփին
Արագածոնակի մարզի
Հարթավան գյուղում, ե-
թե դատելու ասեմք, աղա
«բոլոր խոսում էին ֆրանսե-
րեն»: Գյուղ էին ժամանել Հա-
յասանում Ֆրանսիայի դես-
տար Ամիրի Ռենու, «Օրանժ-Ար-
մենիա»-ի գլխավոր տնօրին
Ֆրանսիս Ժելիբետը, նրանց ու-
ղեկցում էին Արագածոնակի
մարզի Սարգս Սահակյանը,
մարզի տարածական աշխատակից-
ներ: Տանելու՝ Հարթավանի
գյուղապետ Ժիրայր Ավետիսյա-
նը, ով դատունավարում է դե-
ռևս 1998-ից, հայկական հյու-
րենիկալության բոլոր կանոններ-
ով ընդունեց իր բարձրասի-
ճան՝ այդ թվում օսարելրացի
(այնտեղ սեւսկում ե՛ բարեկամ) հյուրերին, եւ գյուղապետարանի
վերակառուցված դահլիճում
սկսեց հանդիսությունը:

Հայ-ֆրանսիական բարեկամության այս հերթական դրսերման առիթը Oran նժամադրամի ձեռնարկած «Մեկ օյուլ» ծրագրի իրազորեծումն էր՝ Հարթավան համայնքում։ Այս տարրավան մարտից մեկնարկած ծրագրի շրջանակներում շուրջ 55 միլիոն դրամի աջակցություն է ցուցաբերվել Հարթավան օյուղին՝ տեղական ենթակառուցվածները զարգացնելու (որութեր՝ հիմնելու) նղատակով։ Մասնավորաբար ծրագիրը միշված է՝ Հայաստանի օյուղական համայնքներում, այս դարագայում՝ կոնկրետ Հարթավանում, և նույնական կայուն զարգացման, աշխատատեղերի ստեղծման, կրթական, առողջապահական ենթակառուցվածների ստեղծման, մի խոսնով՝ գյուղական համայնքների համալիր զարգացմանը։ Oran նժամադրամն իր այս կարեւոր նախաձեռնությունն իրականացնում է «Շեն» բարեգորական կազմակերպության հետ միասին, հենց վերջինս էլ իրազորել էր Հարթավանի ենթակառուցվածների կառուցումը։

Գյուղաբետ Ավետիսյանն իր հյուրերին դիմավորում է՝ հայ-

սարաթելով գյուղի մանկական դարի համույթի ելույթը: Երեխաները սկսում են դարել ֆրանսիական հայտնի վալսի՝ «Les valse de Vienne» հնչյունների ներփակում, սակայն տեխնիկական խնդիրների դաշտառով երաժշտությունն անջատվեց, ինչը, սակայն, չփորձեցրեց երեխաներին եւ նրանք շարունակեցին դարել՝ առանց երաժշտության: Դեսպան Ռենոն իր ելույթում հատուկ ուսադրություն հրավիրեց այս հանգամանի վրա՝ նշելով. «Հայերը բացառիկ ժողովուրդ են, օրինակ նրանք կարող են առանց երաժշտության դարել, կամ կարող են ընդամենը վեց ամսում այստիսի աշխատանք կատարել եւ ավարտել»: Դեսպանը նշեց, որ ինքը հիացած է կատարված աշխատանքով. «Ինձ համար կրկնակի հաճելի է, որ այս ամենն իրազործվել է ֆրանսիական ընկերության աջակցության ժնորհիկ: Ես հոյս ունեմ, որ Քիմնադրամի աջակցության արդյունում կերպառուցված Դարթավանի մանկադարսեղի երեխաները ժամանակի ընթացքում կհաճալրեն Դայաստանում ֆրանսիական համալսարանի ուսանողների շարքերը»:

Եղանունը ժողովրդին սեփականատիրոջ իրավունք է սալիս

ընդհանուր (կամ գոնե տաերի) հավանությանն արժանացող մի անուն գտնենք: Այլ իսկ լորտավորությամբ են իհմա առաջարկում, որ բաղան անվանակոչեն ԿՅՈՒՐԻԿՅԱՆ: Անսպի՞ր է: Կարծում են առաջին հայացից միայն: Փորձեն իհմնավորել առաջարկությունը. ա) հնչածը սոսկ ազգանուն չէ՝ թագավորական հարսության անուն է, եւ ժամանակն է վերջադես, որ մեր

թագակիրները, թէկուզ հարյուրամյակներ անց, հարգանք ու դաշիվ ստանան մեզանից: Հիշենք միշտ, որ մենք ոչ թէ ավագակաղետերի ու ցեղապետերի կողմից առաջնորդվող ժողովուրդ ենք եղել, այլ թագավորներ ենք ունեցել: Ուրեմն՝ վերականգնենք այս գիտակցությունը, եւ մեր երկրին էլ կսկսենք ուրիշ աշխով նայել: Բ) Կյուրիկյանները Swetshir-Զորագետի թագավորներն էին, եւ արժանի են, որ Գոլգարաց աշխարհի հենց այդ անկյունում հավերժացվի Արանց անունը; գ) ազգանունով կամ տոհմանունով բնակչության լուսավոր անձնելիք ամփակա-

Նոր չէ մեզ: Թվարկենք ներկայիս
մեր բաղադրերի ու գյուղերի նմա-
նափառ անուններից մի բանիսը՝
Արովյան, Թումանյան, Խահա-
կյան, Նալբանդյան, Պռոչյան,
Բաղրամյան, Մյասնիկյան, Շա-
հումյան, մինչեւ անգամ՝ Մուսա-
յեսյան ու Ղարիբջանյան: Իսկ ին-
չո՞ւ այս շարժին չափելացնեն
ԿՅՈՒՐԿՅՅԱՆ բաղադրանունը: Տե-
սե՛ ինչքան հղարս ու գեղեցիկ ե-
հնչում:

Տեղանունները ինքնության
խորհրդանիւններ են, որոնց եթե
չեն մարտում ու կրկին չեն հա-
յացնում, աղա դրանով ինքնաբե-
րաբար աջակցում են չարական
հարեւաններին: Նրանք գրեթե ա-
վարշին հասցնելով իրենց սա-
րածներում ամեն տեսակի հայ-
կական հետեւի վերացումը, նույ-
նը հավակնում են նաև Դայոց
ղետականությունների զբաղեց-
րած սարածների նկատմամբ: Ա-
հա թե ինչու է հայկական տեղա-
նունների դաշտանությունն
ազգային անվանագության հարց:
Մեր տեղանունները մեր սեփակա-
նության մասսաներն են: Ար-

ուրեմն, վերականգնենի հայց ս
մեն ինչ՝ սարի, ծորի, գետի, դա
շի, զյուլի, բաղամի հայկական ս
նունները: Այս առումով մենք հրա
ւալի օրինակներ ունենք. սովոր
ական արիններին շատ աշակէ
ված Զանգեզուր անունը կարու
էր մարզանուն դառնալ, բայց ինչ
մա Սյունիի անունով մարզ ուն
ենք, բյուրական շամշադին ց
ղի անունով շրջան ունենին, որ
արժանիքութեն Տավուշ, Խար

Ժի հետ» ըստ կուտանձնակազմի համար կազմակերպվել են մասնագիտական վերապատճառամբ դասընթացներ: «Արդեն ավելին բան հինգ տարի է, ինչ մենք մեր գործընկերների հետ համատեղ գյուղական հանայններում իրականացնում ենք տեղի ենթակառուցվածքների զարգացման ծրագրեր: Այժմ «Սեն գյուղ» նախաձեռնությամբ մենք նիստամանակ անդրադառնում ենք գյուղական հանայնների սննդասական, առողջապահական, կրթական ոլորտներում առկա խնդիրներին: Այսօր մենք մեծ հղարտությամբ նույն ենք այս ծրագրով նախատեսված առաջին աշխատանքների ավարտը եւ ուրախ ենք տեսնել, թե ինչպես է փոխվել Հարթավանի բնակիչների կյանքը», ասաց Օրանժեհիմնադրամի խորհրդի նախագահ Ֆրանսիս Շելիքսերը՝ Շելիքսը, որ «Օրանժ Արմենիան» Հայաստանի բաղադրագիր է՝ ֆրանսիական արմատներով:

իւկ Հարթպանի՝ 1108 ընակիշների անունից իր ընորհակալական խոսքում գյուղակտե Ավետիսյանը ասաց. «Օրանժի գովազդում ասվում է, որ օրը փոխվում է Օրանժի հետ. մենք ուրիշ ճշմարտություն գիտենք՝ կյանքը փոխվում է Օրանժի հետ»:

Ֆրանսիս Ժելիբետը, ընդգծելով, որ իրեմ անողայնան հետևելու են կատարված աշխատանքների որպէս դադարանմանը ժողով, որ իրենց ձեռնարկած «Մեկ գյուղ» ծրագիրը շարունակական է լինելու. «Այս դադին մենք արդեն ունեմք ինը գյուղական համայնքների հայտը, եւ հիմա դեմք է ընտրեմ այն գյուղը, որտեղ հաջորդ տարի կիրականացնեն՝ «Մեկ գյուղ» ծրագիրը», ասաց Ժելիբետը՝ հոյս հայտնելով, որ ամեն տարի Քայաստանի գյուղերից մեկի կյանքը կփոխվի՝ «Օրանժ»-ի հետ:

Հ. ԱՓՅԱՆ
Հարթական-Երեւան

ηωράδαψ, Στελιμή (τις μή θωτερ ω-
ψωράψική ανοιν) | Λειτουργή υπόνετος
φήσις, αποωνές αψεληρη τύπων αρ-
κούμπαντη | ηωράδαψ | Καρητζίας
| Λειτουργή της αγιαν: Στην παντούνη
καψτροπιέρων της αναμνηστικής
τεσσαράκοντας | Η ψήφη της ζωής
καψτροπιέρων της αναμνηστικής
τεσσαράκοντας | Η ψήφη της ζωής

ՔՆԱՐԻԿ ԱԿԱԳՅԱՆ

**Պատմական գիտությունների թեկստածու,
սիմուլացիա
ՀՀ ԿԱՍ դասմության խնաշիութի
ավագ գիտաշխատող**

Մարդկության ղատնության մեջ սերն-դափոխությունն առնվազն 20 տարին մեկ տեղի ունեցող գործընթաց է: Այնուա-ռ, դասական հայ սփյուռքը, որդես Հայոց ցեղասպանության հետևանքով հայ-րենազրկված եւ աշխարհով մեկ սփյուռքած հավաքականությունն, արդեն 4-րդ եւ 5-րդ սերունդն է թեսակինել, որը, մաս-նավորաբես՝ Արեւնութիվ երկրներում, վե-րասերվում է առավելացես խառնածին, հետեւարար եւ օսարախոս հավաքակա-նության՝ իր ազգային ղատկանելության սիմվոլիկ, հաճախ՝ սոսկ հանրահա-վական ընկալմանը (2/4-ով, 3/4-ով, 3/5-ով, 4/5-ով հայ եւ այլն):

Ի դեմք, ժամանակի ընթացքում միեւնույն «համահարթեցնան» անխուսափելի ընթացքն է սղասպում նաև նորանկախ Դայաստանից արտագաղթած հայերին, որոնք դեռևս աղրում են սփյուռքի «ռոնճանիզմի» ժամանակաշրջանում (1-ին եւ 2-րդ սերունդ), այսինքն, եթք հույս ունեն, որ ազգային կառուցներ հիմնելով, ճամանավորացնես՝ արեւահայկական, կամ ինչ-որ չափով առնչվելով արդեն գոյություն ունեցած երեխեր, կարդ են սերունդներին դահդարանել տալ իրենց ազգային ինքնությունը:

Ըստիանուր հաշվարկներով, եթե Հայոց ցեղասպանությունից հետո աշխարհով մեկ սփռված հայության շրջանում, առավելադես՝ Արեմոնութիւն երկներում, «սիհնվոլիկ» հայության վերածնան գործընթացը զգալի էր առավելադես 3-րդ սերնդից, առաջ նորանկախ Հայաստանից արտագաղթած հայության շրջանում:

Կրների բաղաբան շահերին ու դրկտրի-
նաներին՝ երեմն նաեւ որուակի
«Վասնզ» ներկայացնելով Հայաստանի
ազգային անվանգործան շահերին:
Բացառությունները հաշվի առնելով՝
այս երեսույթը նույն է նաեւ առաջմն դեռ
օսար ամուսնություն չկննիք, Արեմուտիքի
երկրներում բնակվող, այսուս կոչված
«հայապահպանված» (սփյուռքահայ,
թէ՝ նախկին հայաստանցի) հայության
գերակշիռ ճասի համար եւս, բանի որ ա-
մենից առաջ եւ ամենից առավել նրան
իրենց երկրների բաղաբաններն են՝ ու-
սում, կրթություն, աշխատանք, վարձա-
րություն են սամում այնտեղ, դրանից
բխող իրավունքներով ու դարտականու-
թյուններով:

Պարզ մի փաստ ինքնին խոսում է Հայոց գեղասղանությունից հետո սփյուռքի վերածված մեր հայրենակիցների «հայապահմանվածության արդյունավետության», հետեւաբար՝ բաղաբական են

Ների Հայաստան (ՌԱԿ, ՍՊՀԿ, չեղոներ եւ այլն), իսկ որը՝ ոչ (ՀՅԴ), առա ամենախ Հայաստանի դայնաներում սփյուռքահայ բաղաբական ուժերը եւ նրանց հովանապերության ներք գործող համայնքային կառուցմերը (առանձին բացարիկ բացառություններով) գրեթե միատարր, միախոն, միաբերան, եթե չասենք հավաբական «դիրքորոշված» են Հայաստանի խնդիրների նկատմամբ, որոնք, ընդամին, միշտ չեն, որ համընկնում են Հայաստանի եւ տարածաշրջանի, ստեսական-բաղաբական-ռազմասրատ-գիական շահերի առաջնահերթությունների հետ:

Այս դայմաններում ի չի է դառնում նաեւ սկիզբնում նողատակային ու գործական «հայադասիդանություն» իրականացնելու արդյունավետությունը, ընդհանուր առնամբ այն վերածելով անվերջանալի, ժամանակատար եւ հսկայական ծախսատար, արդյունքում՝ ինք-

Հայադահղանությունն առանց հողադահղանության՝
անիմաս է Մերնդափոխության հեռանկարները սփյուռքում՝
Հայաստանի եւ Տարածաշրջանի
ռազմավարական շահերի համատեսում

Օսարության մեջ **Խառնամուսնությունները**, ցավոն, անխուսափելի են եւ այն կասեցնելի ի վիճակի չեն ոչ ամենազոր եկեղեցին, ոչ ամենաազգային կուսակցությունները, ոչ ազգային դղրոցը, ոչ մամուլը, ոչ ընտանիքը:

այդ ժեմբ նվազելու միտում ունի:

Յավոն, «սիմվոլիկ» հայի վերածվելը, աղա եւ ազգային ինքնության հետզհետեւ կորուսը, հայ սփյուռքի ձուլման, անհետացման գործընթացի անխուսափելի, անբաժանելի եւ դաշնական բոլոր ժամանակներով (3-րդ դարից սկսած) փորձված դարտադրի գործընթաց է, որը կախում ունի միայն ժամանակից՝ սերնդային աստիճանից եւ խառնամուսնությունների մակարդակից:

հաճայնային կառուցյների համազգային առաջնահետքությունների հանդեպ վարչական աշխատավայրի անարությանը

Կայած աշխատավոր ասարդուազստության մասին։ Այսօրես, եթե 20-րդ դարակարգին Կիլիկիայի ազատագրման նոյատակով կամավորական շարժմանը մասնակցելու համար միայն ԱՍՍ-ից անդամագրվել էր 5.000 հայ, աղա դարավերջին Ղարաբաղյան շարժման ամերիկացին ընդամենը 5-6 ամերիկահայ, այն էլ հիմնականում ASALA-ի նախկին գործիչներ, կամ՝ 1970-ականներին Լիքանանի ղատերազմի մասնակիցներ էին [Ավելի մանրամասն տե՛ս՝ **Ավագյան Զ.**, Ամերիկահայերի մասնակցությունը հայ կամավորական շարժումներին մաս 1, «Ազգ» օրաթերթ, թիվ 85, 23 մայիսի, 2013, <http://www.azg.am/AM/2013052314> և շարունակությունը մաս 2, «Ազգ» օրաթերթ, թիվ 86, 24 մայիսի, 2013, <http://www.azg.am/AM/2013052416>։

Մինչդեռ իրական «հայադարձանության» միակ սեւեռուն նղատակը դեմք է լինի սփյուռքահայ սերունդթերին **Աս-խաղացրասել**, ուղղորդել բացառադես դեմի Հայաստան, այժմ նաեւ՝ ազատագրված Արցախ, **անսակարկ հայրենադարձի**, **վերադարձի՝** գաղափարադես, ֆիզիկալես եւ նյութապես: Միաժամանակ, հարկ է ջանքեր գործադրել ընթրնելու եւ հասկանալու ժամանակաշրջանի հետ կառված անխուսափելի դժվարություններ հաղթահարող ու մատառող հայրենի ժողովրդին, ինչդես նաեւ՝ հարճարվել, ընտելանալ, ինտերվել, մերվել հայրենի միջավայրին (ինչդես որ արտերկի հայությունը, ընդհանուր առմանը, ինտերվել է օսար, այլալեզու, այլադարձան, նույնիսկ՝ տարբեր ռասսայի դատկանող, ամենաանսովոր ռարեւ ուժեցը երևանը):

Եվ կանի որ իշտեսական «հայաղաղ-դանությունը» ենթադրում է հայենասիրություն, իսկ հաստիացանդրություն՝ մի-

աղյա և պայման լուրջության համար կորուսը, հայ սփյուռքի ձուլման, անհետացման գործընթացի անխուսափելի, ամբաժանելի եւ դաշմական բոլոր ժամանակներով (3-րդ դարից սկսած) փորձված դարտադիր գործընթաց է, որը կախում ունի միայն ժամանակից՝ սերնդային աստիճանից եւ խառնամուսնությունների մակարդակից:

ոիր միջազգային կառույցների կամա-

զավոր օնտություն կամ դասպալու, որ պահի, իսկ, իրականում, ամենակարենորդ՝ Հայաստանի ու նրա ռազմավարական շահերի համար իրեն «անելիք չունեն», բանի որ դրա համար վարժված, դաշտասված չեն, նաեւ՝ դարտապորված չեն: Ուստի եւ գլորալ խաղաքացի լինելը ամենահարմար գաղափարախոսական ծածկն է դառնում երեսնի «հայադադարանված» այդ խումբ հայերի համար, ինչը եւ նրանի դյուրությամբ ընտրում են որմես հնմնություն:

Այնեւս որ, ժամանակի ու տարածության մեջ դիտելով եւ գլորալ դատելով, ինչողեւ նաև հաշվի առնելով առանձին բացառությունները, հաւաքաջես Արևմուտիքի Երկրագի հետքիտ «սինվոյիկացող» հայերը Հայաստանի, նրա ուսումնավարական եւ խնդրահարուց տարածությանց բխող իրական շահերի համար գործնականում «անօրֆ», եթե չասեն «Վիճարկելի» հավաքականություն են դառնում, նշանակած դատարան էլեկտրոնային փոստում պատճենաբառություն է համարվում:

թուքյուս, լով հայտնապիտուքյուսը կատահություն, հետեւարա հարկ է գործնականում վսահորեն եւ առավելագույնս, անսակարկ եւ անժնացորդ աջակցել **Միակ** Հայրենիքին՝ ֆինանսական լայնածավալ ռազմավարական ներդրումներ իրականացնել, ի շահ երկիր զարգացման ու առաջընթացին։ Հակառակ դեմքում, աննոդաբակ եւ աղաւոյուն «հայադահուանությամբ» սփյուռք, որդես ազգային կարեւորություն ներկայացնող հավասականություն, հարափոփոխ, արագ գլուխացվող եւ անընդհաւանություն նորանոր մարտահրավետների հետ առեւեսվող աշխարհավայրական դայնամներում դատապարված է ձուլման ու անհետացման։ Մինչենու, իրական ու գործնական Հայադահուանությունը՝ Հողադահուանությունն է, քանի որ Հողադահուանությունն է Ազգադահուանության մշտականականության դայմանք, իսկ Հայադահուանությունն առանց Հողադահուանության ամիսնատ է։